

Separáční metody

MC230P51
MC230P05N

Katedra analytick chemie
Přirodovdeck fakulta
Univerzita Karlova

Separáční metody

8.1.1996  Pavel Coufal

Studijní literatura

skripta

K. Štulík, J. Ševek, V. Packov,
I. Jelínek, P. Coufal, Z. Boskov
"Analytick separáční metody"
UK – Nakladatelství Karolinum, Praha 2004 a 2005

webov stránky

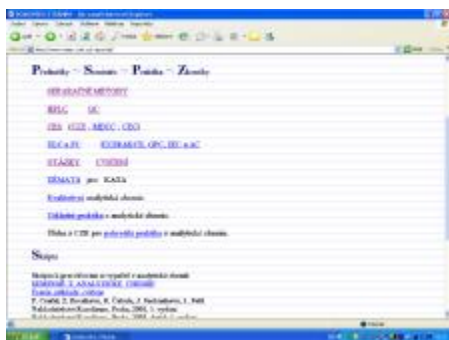
www.natur.cuni.cz/~pcoufal

Separáční metody

8.1.1996  Pavel Coufal

Literatura

<http://www.natur.cuni.cz/~pcoufal>

Separáční metody

8.1.1996  Pavel Coufal

Studijní podklady

Analytick chemie

Odpovd na otázky

Jak látky se nacházejí ve vzorku?

Jak je zastoupen těchto látek ve vzorku?

Zjistte tedy

kvalitativn složení vzorku (tj. druh látek) a

kvantitativn složení vzorku (tj. množství látek).

Kvalitativn analýza: důkaz, identifikace

Kvantitativn analýza: stanoven

Klasick analytick chemie sražení a barevn sloučeniny,
gravimetrie, volumetrie

Instrumentln analytick chemie

separáční (dle) metody,
spektrometrick metody a elektrochemick metody

Separáční metody

8.1.1996  Pavel Coufal

vod do separáčnch metod

Analytick separáční metody

Jsou vetšinou založeny na **rozdln distribuci** dlench látek mezi dvě rzn nemsiteln fáze.

Zvyšují **selektivitu** a **specifičnost** v analytick chemii.

Lze je využít pro **kvalitativn** i **kvantitativn** analýzu (tj. důkaz, identifikaci a stanoven).

Separáční metody

8.1.1996  Pavel Coufal

vod do separáčnch metod

Přehled separáčnch metod

sražení, elektrodepozice

krystalizace, sublimace, destilace

centrifugace, dialýza, extrakce

elektromigrační metody

elektroforéza, elektrochromatografie

chromatografie

plynov (GC) **adsorpční** a **rozdělovací**

superkritick fluidní (SFC)

kapalinov (LC)

kolonov (HPLC)

adsorpční, rozdělovací, gelov, iontov vmnn, afinitní

planární (plošn)

paprov (PC) a **tenkovrstv** (TLC)

Separáční metody

8.1.1996  Pavel Coufal

vod do separáčnch metod

Základní pojmy

Fáze je homogenní část heterogenního systému oddělená od okolí ostrým **fázovým rozhraním**.
mobilní a stacionární fáze

Separace (dělení) je proces oddělování jednotlivých složek nějaké směsi za účelem získání čistých složek.

Adsorpce je děj probíhající na fázovém rozhraní tekutina/pevná fáze, při němž se na povrchu pevné fáze koncentruje jedna nebo více složek tekuté fáze.
adsorbent a adsorbát

Absorpce (rozpuštění) je děj probíhající na fázovém rozhraní, při němž dochází k nahromadění látky nebo látek uvnitř kondenzované fáze.
absorbent a absorbát

Separční metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Další základní pojmy

Sorpce je společné označení adsorpce a absorpce. Je reverzibilní a jejím opakem je **desorpce**.
sorbent a sorbát

Při **chemisorpci** se uplatňují nejen fyzikální síly, ale i síly chemické. Obecně je **ireverzibilní**.

Fázová rovnováha je stav soustavy, při němž jsou všechny její fáze v rovnováze.

Distribuce (rozdělování) je jev, při němž se látka rozděluje mezi dvě fáze, které jsou ve vzájemném styku.

Rozdělovací rovnováha je stav soustavy, při kterém se množství jednotlivých látek ve všech částech soustavy již nemění.

Separční metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Gibbsův zákon fází

vyjadřuje vztah mezi veličinami charakterizujícími heterogenní soustavu

$$f + v = s + 2$$

f je počet fází

s je počet složek

v je počet stupňů volnosti tj. intenzivních veličin, které lze zvolit, aniž by se změnil počet fází

Příklad

dvě nemísitelné kapaliny (např. voda a hexan)

jedna látka rozpuštěná v obou kapalinách (např. fenol)

neuvažujeme plynnou a pevnou fázi

$f = 2$ (dvě kapalné fáze)

$s = 3$ (voda, hexan, fenol)

$v = 3$ (T , p , c (fenolu) v jedné fázi)

Separční metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Některé veličiny

Termodynamická a koncentrační rozdělovací konstanta

$$K_{D,x} = \frac{(a_x)_1}{(a_x)_2} \quad K'_{D,x} = \frac{[x]_1}{[x]_2}$$

Rozdělovací poměr, distribuční koeficient

$$D_{c,x} = \frac{(c_x)_1}{(c_x)_2} \quad D_{m,x} = \frac{(m_x)_1}{(m_x)_2} = \frac{(n_x)_1}{(n_x)_2} = \frac{V_1}{V_2} \cdot D_{c,x}$$

Separční faktor

$$\alpha_{i,j} = \frac{D_{c,i}}{D_{c,j}}$$

Separční metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Další veličiny

Výtěžek dělení

$$R_x = \frac{(m_x)_1}{(m_x)_1 + (m_x)_2} = \frac{(n_x)_1}{(n_x)_1 + (n_x)_2}$$

Procento extrakce

$$E_x = R_x \cdot 100\%$$

Obohacovací faktor

$$S_{i,j} = \frac{R_i}{R_j}$$

Separční metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Rozdělení separačních metod podle druhu fází

plyn → plyn: **tepelná difuze**

plyn → kapalina: **GLC, headspace metody**

plyn → pevná látka: **GSC**

kapalina → plyn: **destilace**

kapalina → kapalina: **LLC, LLE, dialýza, ultrafiltrace**

kapalina → pevná látka: **LSC, srážení (precipitace), elektrodepozice, krystalizace**

pevná látka → plyn: **sublimace**

pevná látka → kapalina: **zónové tavení, loužení**

Separční metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Rozdělení separačních metod podle mechanismu separačního procesu

mechanický princip separace

podle velikosti: dialýza, filtrace, ultrafiltrace, GPC, GSC
podle hustoty: centrifugace a ultracentrifugace

fyzikální princip separace

rozdělování: GSC, GLC, LSC, LLC, LLE
změna stavu: destilace, sublimace, krystalizace
migrační: elektroforéza

chemický princip separace

změna stavu: srážení, elektrodepozice
iontová výměna: IEC
specifická vazba: afinitní chromatografie

Separací metody

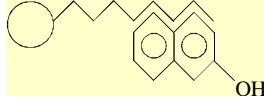
8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Druhy interakcí

a) disperzní síly (London)

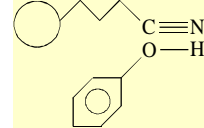
indukovaný dipól – indukovaný dipól

1. van der Waalsovy síly

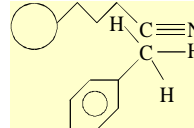
b) orientační síly (Keesom)

dipól – dipól

c) indukční síly (Debye)

dipól – indukovaný dipól

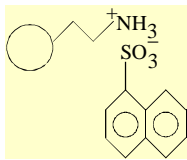
Separací metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

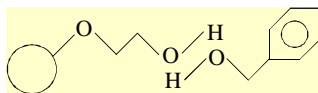
Úvod do separačních metod

Další interakce

2. elektrostatické síly (Coulomb)

3. vodíková vazba

Separací metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Obecné pravidlo interakcí

Similia similibus solventur.
Podobné v podobném rozpouštěji.
Podobné se rozpouští v podobném.

hydrofobní látky

Nepolární látky se lépe rozpouštějí v nepolárních rozpouštědlech a adsorbují na nepolárních površích.

hydrofilní látky

Polární látky se lépe rozpouštějí v polárních rozpouštědlech a adsorbují na polárních površích.

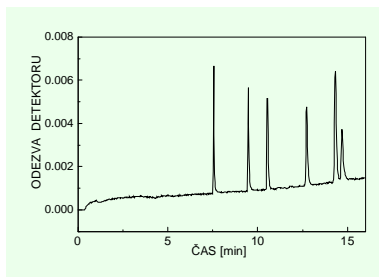
Separací metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Chromatogram

základní linie
šum
drift
eluční křivka
neboli pik

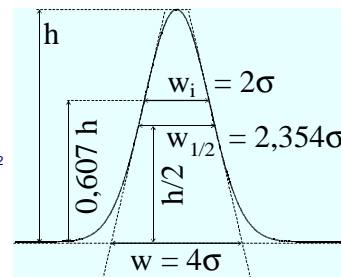
Separací metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Pík a jeho popis

plocha píku, A
výška píku, h
šířka píku, w
pološířka píku, $w_{1/2}$
retenční čas, t_R
migrační čas, t_{mig}

Separací metody

8.1.1996 © Pavel Coufal

Úvod do separačních metod

Chromatografie

je **separační** (dělící) a současně i **analytická** metoda, tj. poskytuje **kvalitativní** a **kvantitativní** informaci o vzorku.

využívá distribuce látek mezi dvě fáze:

mobilní (pohyblivou) a **stacionární** (nepohyblivou)

různá hlediska dělení chromatografie

1. povaha mobilní fáze: **plynová** (GC), **kapalinová** (LC)
2. způsob provedení: **kolonová** (sloupcová), **plošná** (planární)
3. princip separace: **rozdělovací**, **adsorpční**,
iontově výměnná, gelová
4. pracovní provedení: **eluční** (analytická chemie),
frontální, vytěšňovací
5. účel: **analytická**, **preparativní** (preparační)

Označení chromatografických technik

Plynová chromatografie

GLC plynová rozdělovací chromatografie

GSC plynová adsorpční chromatografie

Kapalinová chromatografie

Sloupcová chromatografie

LLC kapalinová rozdělovací chromatografie

GPC gelová permeační chromatografie

LSC kapalinová adsorpční chromatografie

IEC iontově výměnná chromatografie

Planární chromatografie

PC papírová rozdělovací chromatografie

TLC tenkovrstvá rozdělovací chromatografie

TLC tenkovrstvá adsorpční chromatografie